

Przemysław ŻUKIEWICZ

Uniwersytet Wrocławski

przemyslaw.zukiewicz@uwr.edu.pl

ZMIANY AFILIACJI PARTYJNYCH W TRAKCIE KADENCJI PARLAMENTARNEJ A PARTYJNE PRZYWÓDZTWO POPULISTYCZNE

ANALIZA PORÓWNAWCZA PRZYPADKÓW
CZECH, LITWY I POLSKI¹

ABSTRACT Legislative Party Switching and Populist Party Leadership: A Comparative Analysis of the Czech, Lithuanian, and Polish Legislatures

The aim of this article is to empirically demonstrate whether parliamentary groups led by populist leaders are more likely to be affected by party switching than groups without populist leadership. On the basis of the data collected for nine terms of the Czech, Lithuanian and Polish parliaments ($n = 2403$ seats) it was proved that MPs were more than twice as likely to leave the parliamentary groups with populist leadership than the other groups. In addition, it was evidenced that three out of four MPs affiliated to the groups with populist leadership which found themselves in opposition to the government left their party during the parliamentary term and, in addition, most of these groups were dissolved before the end of the full parliamentary term.

Keywords: leadership, populism, party switching, Czechia, Lithuania, Poland

Słowa kluczowe: przywództwo, populizm, zmiana afiliacji partyjnej, Czechy, Litwa, Polska

¹ Artykuł jest efektem realizacji projektu nr 2017/27/B/HS5/00507 finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki.

WSTĘP

Badania nad fenomenem chwiejności parlamentarnej (w wąskim rozumieniu wpływają na nią dwa typy zdarzeń: zmiana afiliacji partyjnej deputowanych w trakcie kadencji oraz zastąpienie deputowanych, których mandat z różnych przyczyn w trakcie kadencji wygaś) mają swoją wieloletnią tradycję, ale poświęcone były jak dotąd przede wszystkim demokratom skonsolidowanym². Wciąż niewiele analiz empirycznych dotyczących tej problematyki przeprowadza się w odniesieniu do systemów politycznych Europy Środkowej i Wschodniej³. Uznać należy to za istotną lukę badawczą, zwłaszcza że parlamenty w państwach tego regionu wydają się zdecydowanie bardziej podatne na chwiejność niż parlamenty w demokracjach skonsolidowanych. Wpływają na to czynniki makrostrukturalne, takie jak kultura polityczna, tradycje parlamentaryzmu czy świadomość obywatelska, ale też mikrostrukturalne: częstsze zmiany systemu wyborczego, mniej restrykcyjne przepisy „antydezercyjne”, wreszcie większa tolerancja wyborców dla nielojalnych zachowań deputowanych.

W dotychczas prowadzonych badaniach uczeni skupiali się na wyjaśnianiu chwiejności parlamentarnej głównie przez pryzmat zmiennych zindywidualizowanych: wieku, wykształcenia, doświadczenia parlamentarnego lub płci deputowanych⁴. Analizy (neo)instytucjonalne dotyczące wpływu chwiejności parlamentarnej na poszczególne partie polityczne sprowadzały się natomiast do odpowiedzi na pytanie, czy deputowani częściej „przechodzili” z partii opozycyjnych do partii rządzących, czy jednak w odwrotnym kierunku, lub też czy zmiany afiliacji partyjnej częściej następowały w ugrupowaniach nowych (bez doświadczenia parlamentarnego), czy w starych⁵. W zasadzie

² C. Merzhon, O. Shvetsova, *Party System Change in Legislatures Worldwide. Moving Outside the Electoral Arena*, Cambridge 2013; C. Merzhon, *Legislative Party Switching*, [w:] *The Oxford Handbook of Legislative Studies*, red. M. Shane, T. Saalfeld, K.W. Strom, Oxford 2014, s. 418-435; A.M. Evans, M.P. Vink, *Measuring Group Switching in the European Parliament: Methodology, Data and Trends (1979-2009)*, „Analise Social” 2012, vol. 47, nr 202, s. 92-112; W.B. Heller, C. Merzhon, *Dealing in Discipline: Party Switching and Legislative Voting in the Italian Chamber of Deputies, 1988-2000*, „American Journal of Political Science” 2008, vol. 52, nr 4, s. 910-925; E. Klein, *Electoral Rules and Party Switching: How Legislators Prioritize Their Goals*, „Legislative Studies Quarterly” 2016, vol. 41, nr 3, s. 715-738; M. Kreuzer, V. Pettai, *Party Switching, Party Systems, and Political Representation*, [w:] *Political Parties and Legislative Party Switching*, red. W.B. Heller, C. Merzhon, Basingstoke 2009, s. 265-285.

³ Do wyjątków należą m.in. następujące prace: I. McMenamin, A. Gwiazda, *Three Roads to Institutionalisation: Vote-, Office- and Policy-seeking Explanations of Party Switching in Poland*, „European Journal of Political Research” 2011, vol. 50, nr 6, s. 838-866; F.C. Thames, *Electoral Rules and Legislative Parties in the Ukrainian Rada*, „Legislative Studies Quarterly” 2016, vol. 41, nr 1, s. 35-59; F.C. Thames, *Searching for the Electoral Connection: Parliamentary Party Switching in the Ukrainian Rada, 1998-2002*, „Legislative Studies Quarterly” 2007, vol. 32, nr 2, s. 223-256.

⁴ P. Żukiewicz, *Gender and Post-election Intraparliamentary Volatility in East Central Europe. The Cases of the Czech, Lithuanian, and Polish Parliaments*, [w:] *Gender and LGBTQ Issues in Election Processes. Global and Local Contexts*, red. P. Barczyszyn-Madziarz, P. Żukiewicz, London-New York 2022, s. 38-57.

⁵ R. Dassonneville, A. Blais, Y. Dejaeghere, *Staying with the Party, Switching or Exiting? A Comparative Analysis of Determinants of Party Switching and Abstaining*, „Journal of Elections, Public Opinion and

w ogóle nie pojawiały się w literaturze przedmiotu wyniki badań wiążących chwiejność parlamentarną ze stylami przywództwa w poszczególnych partiach.

Tymczasem w wielu najnowszych pracach dotyczących przywództwa politycznego zwraca się uwagę nie tylko na wpływ społeczny, jaki lider może i powinien wywierać na swoich zwolenników, lecz także (a może nawet – przede wszystkim) na poparcie, którym musi się cieszyć, by zwolennicy w ogóle uznawali go za lidera⁶. Wyrazem takiego poparcia w najbliższym kręgu współpracowników jest zaś lojalność partyjna, znajdująca odzwierciedlenie w stabilności stworzonej grupy parlamentarnej. Miarę efektywności zarządzania własnym zapleczem politycznym stanowi natomiast utrzymanie jedności oraz spójności tej grupy, a także sukcesywne zwiększanie stanu posiadania – mierzone zarówno liczbą mandatów parlamentarnych, jak i poziomem zaufania społecznego.

To właśnie dlatego w niniejszym badaniu postanowiono odpowiedzieć na pytanie, na ile przywództwo populistyczne determinuje stabilność grup parlamentarnych ukonstytuowanych u progu kadencji parlamentów, a na ile staje się dla nich dysfunkcjonalne. W tym celu dokonano pomiaru liczby i dynamiki zmian afiliacji partyjnych, uwzględniając podział ugrupowań w badanych systemach politycznych na standardowe (klasyczne, bez populistycznego przywództwa) oraz przeprowadzone przez populistycznych liderów. Weryfikowaną hipotezą było stwierdzenie, że grupy parlamentarne reprezentujące partie z populistycznym przywództwem są bardziej podatne na *party switching* niż grupy reprezentujące partie standardowe.

Analizy zostały wykonane na podstawie stworzonej przez autora oryginalnej bazy danych zawierającej informacje o chwiejności parlamentarnej w Czechach, Litwie i Polsce w trzech ostatnich kadencjach parlamentów (izb niższych w przypadku bikameralizmów czeskiego i polskiego). Łącznie pod uwagę wzięto 2403 mandaty obsadzone na początku kadencji oraz zachowania 2659 deputowanych, którzy w tych kadencjach sprawowali swoje mandaty – niezależnie od tego, czy piastowali urząd przez pełną, czy przez niepełną kadencję.

OPERACJONALIZACJA POJĘĆ

Partyjne przywództwo populistyczne

W trajektorii zmian modeli partii politycznych daje się w ostatnich latach zauważyć istotne przesunięcie. Dotychczasowa troska o masowe członkostwo (w modelu partii masowej) lub też o profesjonalizację aparatu biurokratyczno-marketingowego (w modelu partii wyborczej) ustępuje miejsca coraz silniejszej ekspozycji samych liderów politycznych i trosce o ich spójny wizerunek. Konkurencja między partiami często zostaje

---

Parties” 2015, vol. 25, nr 3, s. 387-405; R. Dassonneville, Y. Dejaeghere, *Bridging the Ideological Space: A Cross-national Analysis of the Distance of Party Switching*, „European Journal of Political Research” 2014, vol. 53, nr 3, s. 580-599.

⁶ P. Żukiewicz, *Złotouści i gołosłowni. Przywództwo performatywne w świetle wybranych przemówień politycznych po 1918 roku*, Warszawa 2021, s. 34-36.

zaś sprowadzona do plebiscytarnej rywalizacji między poszczególnymi przywódcami tych partii. Prowadzi to wielu badaczy do powszechnej akceptacji tezy o personalizacji lub nawet prezydencjalizacji współczesnej rywalizacji międzypartyjnej⁷.

Dowodem tego jest rewizja klasycznych podziałów partyjnych wyznaczanych swego czasu przez przecięcie się dwóch osi: ekonomicznej i światopoglądowej (tzw. macierz GAL–TAN). Eksperci umiejscawiali na tej macierzy partie polityczne po przeprowadzeniu gruntownych analiz ich programów wyborczych, głosowań oraz międzynarodowych sojuszy. Kryteria podziału były zatem *stricte* merytoryczne, a miejsce ugrupowania w macierzy stanowiło często wynik empirycznych pomiarów i szeroko zakrojonych badań porównawczych⁸.

Swoisty eklektyzm programowy, który już od kilku dekad zaczęły prezentować partie polityczne głównego nurtu (mainstreamowe) w skonsolidowanych demokracjach, sprawił jednak, że coraz trudniej było jednoznacznie wskazać na afiliacje ideologiczne tych ugrupowań⁹. Pisano o postpolitycznym demokratycznym konsensusie, który – niezależnie od tego, czy partie rządzące etykietowały się jako konserwatywne, czy jako socjaldemokratyczne – zasadzał się na podobnych wartościach: akceptacji dla interwencji państwa w wybranych politykach publicznych i sektorach gospodarki oraz możliwie szerokiej nieingerencji państwa w życie prywatne jego obywateli. Na ten kryzys tożsamościowy partii głównego nurtu nałożył się stopniowy wzrost popularności ugrupowań kwestionujących dotychczasowy model polityczno-gospodarczy demokracji liberalnej oraz zgłaszających swoje roszczenia do reprezentacji osób wykluczonych z grona beneficjentów tego systemu. Pośrednią na to odpowiedzią była propozycja amerykańskich badaczy, by podział partii w macierzy GAL–TAN uzupełnić podziałem dokonywanym w odniesieniu do dwóch innych osi: populistycznej retoryki (wskazującej na jej niski lub wysoki „wskaźnik”) oraz autorytarnych wartości (wskazującej na niski lub wysoki stopień ich akceptacji)¹⁰.

Jednymi z istotniejszych atrybutów przypisywanych partiom o wysokim stopniu populistycznej retoryki¹¹ oraz równie wysokim stopniu akceptacji dla autorytarnych wartości (niezależnie od tego, z jakiej ideologii wywiedzionych) stały się silna polityczna osobowość i medialna ekspozycja ich populistycznych liderów. W wielu przypadkach są oni kreatorami własnych partii politycznych i jednocześnie najważniejszymi

⁷ G. Passarelli, *Parties' Genetic Features: The Missing Link in the Presidentialization of Parties*, [w:] *The Presidentialization of Political Parties. Organizations, Institutions and Leaders*, red. G. Passarelli, Basingstoke 2015, s. 1-25.

⁸ G. Marks, D. Attewell, J. Rovny, L. Hooghe, *Cleavage Theory*, [w:] *The Palgrave Handbook of EU Crises*, red. M. Riddervold, J. Trondal, A. Newsome, Cham 2021, s. 173-193.

⁹ M. Bayerlein, *Chasing the Other „Populist Zeitgeist”? Mainstream Parties and the Rise of Right-Wing Populism*, „Politische Vierteljahresschrift” 2021, vol. 62, nr 3, s. 411-433.

¹⁰ P. Norris, *Populist Authoritarian European Parties*, [online] <https://public.tableau.com/app/profile/pippa7352/viz/Populist-AuthoritarianEuropeanparties/Populist-Authoritarianparties>, 9 IV 2022.

¹¹ Warto podkreślić, że wszystkie partie polityczne rywalizujące w systemie partyjnym wykorzystują obecnie w kampaniach wyborczych elementy populizmu, choć czynią to z różnym natężeniem. Problem ten naświetlono np. w: T. Kasprzak, *Retoryka populistyczna w parlamentarnej kampanii wyborczej w Republice Czeskiej z 2017 r.*, „Świat Idei i Polityki” 2017, vol. 16, nr 1, s. 90-105.

emblematami tworzącymi markę (*brand*) tych partii. Przejawia się to nierzadko w przypisaniu nazwiska lidera do nazwy ugrupowania lub do nazwy listy wyborczej przez nie firmowanej.

Różne jednak bywają modele organizacyjne takich ugrupowań. Najczęściej ich początkiem są antypartyjne ruchy obywatelskie (stowarzyszenia). Zdarzają się również projekty polityczne, nazywane partiami-firmami, których liderzy finansują działalność głównie z własnych środków i traktują owe projekty jako kolejne przedsięwzięcia biznesowe¹². Choć ta niestandardowa trajektoria rozwoju nowych podmiotów została w literaturze uznana za jeden z wyznaczników ich populistyczności, to nie można wykluczyć sytuacji, w której lider podmiotu populistycznego będzie dążył do jego przekształcenia w klasyczną partię polityczną lub odwrotnie: lider klasycznej partii politycznej „po-phnie” ją w kierunku populistycznego przekazu i stylu przywództwa.

Wartości, z których liderzy populistyczni wywodzą swoje roszczenia, mają rozmaite „barwy” ideologiczne – część z nich odwołuje się do ideologii liberalizmu i libertarianizmu, część do tradycjonalistycznego (religijnie motywowanego) konserwatyizmu, inni do idei skrajnej lewicy (syndykalizmu, trockizmu, komunizmu). Wspólnymi mianownikami ich wyborczego apelu są: chęć gruntownej reformy lub obalenia systemu demokracji liberalnej (często wyrażana jako chęć zainstalowania „innej demokracji”), sprzeciw wobec definiowanych kontekstualnie elit i establishmentu, a także przekonanie o istnieniu mitycznej zbiorowości (ludu, suwerena, społeczeństwa) – stojącej w opozycji do owych elit i establishmentu – w obronie której występuje populistyczny lider.

Ponieważ niniejsza praca nie jest poświęcona operacjonalizacji kategorii populistycznego przywództwa *sensu stricto*, w badaniach przyjęto dość szeroki i nieostry wachlarz kryteriów pozwalających zaklasyfikować podmiot polityczny do grupy podmiotów charakteryzujących się populistycznym przywództwem. Zaliczono do tej kategorii podmioty polityczne, które: 1) są nowe i niezinstytucjonalizowane, tj. nie mają stażu parlamentarnego dłuższego niż jedna kadencja (liczonego w odniesieniu do pierwszej z analizowanych w badaniu kadencji, w której podmiot uzyskał w parlamencie swoją reprezentację); 2) posiadają lidera, z którym są jednoznacznie utożsamiane; 3) prezentują antyestablishmentowy program polityczny, akcentujący obronę „zwykłych ludzi” przed „elitami”; 4) unikają „wtłoczenia” w schematy organizacyjne klasycznych partii politycznych; 5) krytykują rozwiązania instytucjonalne liberalnej demokracji przedstawicielskiej, albo kwestionując demokrację jako ustrój, albo żądając zwiększenia poziomu jej partycypacyjności i reprezentatywności¹³.

Wstępną klasyfikację partii politycznych potwierdzono w publikacjach naukowych poświęconych analizie poszczególnych systemów partyjnych, a także w dostępnych międzynarodowych bazach danych. W badaniu za podmioty polityczne charakteryzujące się partyjnym przywództwem populistycznym uznano:

¹² V. Hloušek, L. Kopeček, P. Vodová, *The Rise of Entrepreneurial Parties in European Politics*, Cham 2020.

¹³ Por. C. Mudde, C. Rovira Kaltwasser, *Populism. A Very Short Introduction*, New York 2017, s. 62 i n.

- 1) w Czechach: a) Sprawy Publiczne (Věci veřejné, VV), których założycielem i liderem (choć przez długi czas nieformalnym) był Vít Bárta¹⁴; b) ANO 2011 (ANO), któremu przewodził Andrej Babiš; c) Świt Demokracji Bezpośredniej (Úsvit přímé demokracie, Úsvit); d) Wolność i Demokracja Bezpośrednia (Svoboda a přímá demokracie, SPD), założone przez Tomia Okamurę¹⁵. Nie ma w tej grupie Czeskiej Partii Piratów (Česká Pirátská Strana), którą Seongcheol Kim zalicza do grupy partii liberalno-populistycznych¹⁶ – jej przekaz jest bez wątpienia populistyczny, ale brak w niej atrybutu w postaci silnego i wyrazistego przywódcy;
  - 2) na Litwie: a) Partia Odrodzenia Narodowego (Tautos prisikėlimo partija, TPP), której przywódcą był Arūnas Valinskas; b) Porządek i Sprawiedliwość (Partija Tvaraka ir teisingumas, TT), przewodzoną przez byłego prezydenta Rolandas Paksas; c) Ścieżka Odwagi (Drąsos kelias, DK)¹⁷, na czele której stała Neringa Venckienė;
  - 3) w Polsce: a) Ruch Palikota (RP), założony przez secesjonistę z mainstreamowej Platformy Obywatelskiej Janusza Palikota; b) Kukiz'15 (K'15), którego liderem był wokalista i celebryta Paweł Kukiz; c) Nowoczesna Ryszarda Petru (N), przewodzona przez polityka, którego nazwisko znalazło się w nazwie komitetu wyborczego¹⁸.
- Spośród wymienionych dziesięciu podmiotów politycznych z populistycznym przywództwem w analizowanych kadencjach trzy współtworzyły rządy (TT, ANO, VV), natomiast siedem pozostawało w opozycji (SPD, Úsvit, TPP, DK, RP, K'15, N). Pozostałe podmioty zakwalifikowano do kategorii partii standardowych (synonimicznie użyto wobec nich także określenia „klasyczne”).

Chwiejność parlamentarna i jej pomiar

Chwiejność parlamentarna w najszerszym ujęciu to efekt każdej zmiany w trakcie kadencji parlamentu, która potencjalnie lub realnie wpływa na konfigurację systemu partyjnego pomiędzy kolejnymi wyborami parlamentarnymi. Mowa tu zarówno o makrozmiianach, takich jak alternacja władzy bez konieczności przeprowadzania wyborów lub rekonstrukcja składu rządu (ze zmianą premiera włącznie), jak i o mikrozmiianach, takich jak transformacja nazw partii politycznych, przepływy

¹⁴ Warto wskazać, że antysystemowość i populizm VV kwestionuje np. Marcin Czyżniewski. Zob. M. Czyżniewski, *Wybory do Izby Poselskiej w 2017 roku jako wynik zmian politycznych w Republice Czeskiej*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Iuridica” 2018, vol. 84, s. 138.

¹⁵ Por. M. Kubát, M. Hartliński, *Party Leaders in the Czech Populist Parties and Movements*, „Polish Political Science Review” 2019, vol. 7, nr 1, s. 107-119. Zob. też: M. Marmola, *Nowe partie w systemach partyjnych państw Grupy Wyszehradzkiej*, Toruń 2020; J. Smolik, *Contemporary Parliamentary Political Parties in the Czech Republic*, [w:] *Contemporary Political Parties and Party Systems in the Visegrad Group Countries*, red. E. Kancik-Kołtun, Lublin 2018, s. 63-85.

¹⁶ S. Kim, *Discourse, Hegemony, and Populism in the Visegrád Four*, Abingdon–Oxon 2022, s. 96-99.

¹⁷ Por. M. Jurkynas, *Populist Parties in Lithuania: Curious Case of Party Order and Justice and Its Leadership*, „Polish Political Science Review” 2019, vol. 7, nr 1, s. 120-137.

¹⁸ Por. E. Kancik-Kołtun, *Contemporary Parliamentary Political Parties in Poland*, [w:] *Contemporary Political Parties...*, s. 29-45.

deputowanych między grupami parlamentarnymi czy zmiany w parlamentarnych komisjach oraz zespołach.

Na wąsko rozumianą chwiejność parlamentarną wpływ mają z kolei dwa rodzaje zdarzeń. Chwiejność horyzontalną powodują przepływy deputowanych między grupami parlamentarnymi (ang. *party switching*), natomiast przyczyną chwiejności wertykalnej są decyzje o wygaśnięciu (wygaszeniu) mandatu w trakcie trwania kadencji i konieczności jego uzupełnienia (ang. *replacement*).

Trudność metodologiczną w operacjonalizacji pojęć związanych z chwiejnością parlamentarną sprawia to, że anglojęzyczny termin *party switching* sugeruje skupienie uwagi badaczy systemu partyjnego na partiach politycznych, podczas gdy na poziomie parlamentarnym zajmują się oni przede wszystkim przepływami między grupami parlamentarnymi. Te ostatnie zaś mogą obejmować kilka partii politycznych. Dodatkowo lider partii politycznej niekoniecznie musi pozostawać także liderem grupy parlamentarnej. Na potrzeby niniejszych analiz przyjęto, że ich przedmiotem będą grupy parlamentarne organizacyjnie i nominacyjnie (poprzez nazwę) silnie związane z partiami politycznymi lub ruchami społecznymi (populistycznymi bądź standardowymi). Funkcję lidera tych grup przypisano jednak nie wedle kryterium formalnoprawnego (pominięto w analizie funkcję przewodniczącego grupy parlamentarnej, jeśli nie była ona tożsama z funkcją lidera partii), ale wedle kryterium funkcjonalnego (uznając, że to liderzy partii wyznaczają kierunek działania grup parlamentarnych skupiających parlamentarzystów tych partii).

Obie wymienione wyżej kategorie chwiejności (*party switching* oraz *replacement*) mogą nie wygenerować żadnych efektów makrostrukturalnych – dzieje się tak, kiedy zmiany dotyczą pojedynczego mandatu parlamentarnego i gdy rząd posiada stabilne poparcie parlamentarnej większości oraz stosunkowo dużą przewagę nad rozproszoną i niespójną ideologicznie opozycją. Oba te zjawiska mogą też spowodować znaczne perturbacje w systemie partyjnym wtedy, gdy mają charakter grupowy (zmiany dotyczą w jednym czasie wielu mandatów parlamentarnych), a przewaga rządu nad skonsolidowaną opozycją pozostaje minimalna.

Należy także mieć na uwadze fakt, że zdarzenia *party switching* i *replacement* mogą interferować. Dzieje się tak na przykład wówczas, gdy w systemie wyborczym większościowym lub mieszanym zastąpienie mandatu musi nastąpić w drodze ponownych wyborów (*by-election*) i zwycięża w nich kandydat z innego obozu niż parlamentarzysta, którego mandat wygaś. Może się również okazać, że w proporcjonalnym systemie wyborczym (list partyjnych) kandydat obejmujący mandat jako kolejny z listy zdecyduje się na przystąpienie nie do grupy, z ramienia której kandydował w wyborach, ale do innej frakcji parlamentarnej.

Same zmiany afiliacji partyjnej przez deputowanych (*party switching*), będące przedmiotem analiz w niniejszym artykule, można rozpatrywać na trzech poziomach.

Po pierwsze, można je ujmować z perspektywy indywidualnego aktora politycznego, badając przede wszystkim motywacje stojące za pojedynczymi decyzjami o zmianie afiliacji partyjnej. W tym nurcie mieszczą się ponadto wszystkie empiryczne analizy mierzące prawdopodobieństwo wystąpienia chwiejności na poziomie indywidualnym

w zależności od zmiennych socjodemograficznych: wieku, doświadczenia parlamentarnego, płci deputowanych. Perspektywę indywidualistyczną przyjmują także badacze próbujący ustalić konsekwencje chwiejności lub braku chwiejności dla pojedynczych deputowanych, w tym zwłaszcza wpływ ich decyzji na awans w strukturze partyjnej oraz na szansę reelekcji¹⁹.

Po drugie, zmiany afiliacji można rozpatrywać na poziomie grup parlamentarnych. W tym ujęciu badacze zastanawiają się głównie nad tym, czy istnieją zmienne instytucjonalne związane z funkcjonowaniem poszczególnych podmiotów politycznych, które mogą powodować, że jedne grupy parlamentarne są bardziej podatne na *party switching* niż inne. Bada się w tym kontekście zależność chwiejności od takich zmiennych, jak poziom instytucjonalizacji partii tworzących grupę parlamentarną, ideologia grupy parlamentarnej, postawa grupy parlamentarnej wobec rządu (to, czy grupa (współ) tworzy gabinet, czy też znajduje się wobec niego w opozycji)²⁰.

Po trzecie, *party switching* w ujęciu porównawczym bada się również w odniesieniu do całych parlamentów. Sumaryczne zestawienia zdarzeń świadczące o dużej lub małej chwiejności całych parlamentów w istocie różnicują poszczególne systemy polityczne, choć wpływ na to nie jest z pewnością linearny. W badaniach brane są pod uwagę takie zmienne, jak system wyborczy, liczebność parlamentu, jego struktura (jedno- lub dwuizbowość), a nawet poziom jakości demokracji oraz trudna do zoperacjonalizowania kategoria kultury politycznej²¹. Jednym z częściej analizowanych na poziomie parlamentarnym aspektów pozostaje *timing* chwiejności parlamentarnej, tzn. obserwacja, w których momentach kadencji następuje największe wzmożenie chwiejności, a w których parlamenty pracują stabilnie.

Niniejsza analiza dotyczy drugiego z wymienionych poziomów. Wzięto w niej pod uwagę wszystkie zmiany afiliacji deputowanych po rozpoczęciu kadencji. Dotyczyło to zarówno zdarzeń jednostkowych motywowanych indywidualną kalkulacją parlamentarzysty („pojedynczy” *party switching*), jak i zdarzeń grupowych związanych z rozłamami w grupach parlamentarnych, łączeniem się grup parlamentarnych lub ich rebrandingiem (zmianą nazw).

Grupa parlamentarna jako przedmiot analizy

W analizowanych parlamentach ustanowione zostały zróżnicowane reguły tworzenia i funkcjonowania grup parlamentarnych (tabela 1).

¹⁹ D. Fell, *Do Party Switchers Pay an Electoral Price? The Case of Taiwan*, „Parliamentary Affairs” 2017, vol. 70, nr 2, s. 377-399; J.R. McAndrews, F. Snagovsky, P.E.J. Thomas, *How Citizens Judge Extreme Legislative Dissent: Experimental Evidence from Canada on Party Switching*, „Parliamentary Affairs” 2020, vol. 73, nr 2, s. 323-341; F. Snagovsky, M. Kerby, *The Electoral Consequences of Party Switching in Canada: 1945-2011*, „Canadian Journal of Political Science” 2018, vol. 51, nr 2, s. 425-445.

²⁰ E. Volpi, *Ideology and Party Switching: A Comparison of 12 West European Countries*, „Parliamentary Affairs” 2019, vol. 72, nr 1, s. 1-20.

²¹ E. Klein, *Explaining Legislative Party Switching in Advanced and New Democracies*, „Party Politics” 2021, vol. 27, nr 2, s. 329-340.

Tabela 1. Grupy parlamentarne w parlamentach (izbach niższych) Czech, Litwy i Polski

	Czechy		Litwa	Polska	
	Kluby formowane na początku kadencji	Kluby formowane w trakcie kadencji	Frakcje	Koła	Kluby
Minimalna liczebność (mandaty)	3	10	7	3	15
Minimalna liczebność (odsetek konstytucyjnej liczby parlamentarzystów)	1,5%	5%	5%	0,6%	3,3%
Formalny podział grup sejmowych na rządowe i opozycyjne	nie		tak	nie	
Możliwość tworzenia grup koalicyjnych			tak		
Jeden parlamentarzysta może być członkiem tylko jednej grupy			tak		

Źródło: opracowanie własne na podstawie regulaminów parlamentów.

Inne zasady tworzenia klubów parlamentarnych obowiązują w Czechach w odniesieniu do podmiotów, które uzyskały mandaty w wyborach parlamentarnych (tj. w odniesieniu do formowania klubów poselskich na początku kadencji parlamentu), a inne – w odniesieniu do deputowanych, którzy chcieliby założyć nowy klub poselski w trakcie kadencji. W tym pierwszym przypadku do założenia klubu wystarczy akces co najmniej trojga (1,5% konstytucyjnej liczby) posłów²². Klubowi przysługuje wówczas prawo do parytetowego udziału w obsadzie określonych funkcji i stanowisk w Izbie Poselskiej. W drugim przypadku – w trakcie kadencji – do założenia klubu potrzebna jest deklaracja co najmniej dziesięciorga (5% konstytucyjnej liczby) posłów, a udział przedstawicieli takiego klubu w obsadzie funkcji i stanowisk parlamentarnych możliwy staje się dopiero po wyrażeniu zgody przez Izbę Poselską²³.

Zamysłem tych stosunkowo restrykcyjnych reguł jest utrudnienie tworzenia nowych grup parlamentarnych w trakcie kadencji. Na podstawie analizy trzech ostatnich kadencji można uznać, że rezultat został osiągnięty: od 2010 roku w Czechach nie powstał w trakcie kadencji żaden nowy klub poselski²⁴.

Grupę parlamentarną w parlamencie litewskim może utworzyć co najmniej siedmioro posłów, co stanowi 5% konstytucyjnej liczby deputowanych²⁵. Brak jest obostrzeń

²² *Zákon o jednacím řádu Poslanecké sněmovny*, Sbirka zákonů, 1995, nr 90, z późn. zm., § 77, pkt 5.

²³ *Tamże*, § 77, pkt 2.

²⁴ Posłowie tworzyli w trakcie kadencji nowe partie, ale dołączali na forum parlamentu do grupy niezrzeszonych. W ten sposób w kadencji 2013-2017 sformowano SPD (efekt rozłamu w *Úsvit*), a w kadencji 2017-2021 – formację Trikolóra hnutí občanů (efekt odejścia Václava Klause jr. z ODS).

²⁵ *Lietuvos Respublikos Seimas Statutas*, 17 II 1994, nr I-399 z późn. zm., art. 38, ust. 2. Nie jest to duża liczba, wystarczy jednak do faktycznego zablokowania tworzenia grup parlamentarnych zrzeszających

i zróżnicowań grup parlamentarnych, które mają zastosowanie w czeskiej Izbie Poselskiej. Regulamin nie wprowadza ograniczeń w zakresie rozwiązywania i zakładania frakcji parlamentarnych poza formalnym zobowiązaniem zgłoszenia wszelkich zmian w składzie osobowym frakcji w ciągu jednego dnia roboczego i ogłoszenia tych zmian przez marszałka na kolejnym posiedzeniu Seimasu²⁶.

Oryginalnym rozwiązaniem litewskim na tle pozostałych analizowanych parlamentów jest sformalizowany podział grup parlamentarnych na większość i opozycję. Frakcje mają status większości, o ile podpisały deklarację o współpracy lub umowę koalicyjną, na podstawie których uformowano większościowe zaplecze parlamentarne dla rządu. Frakcje opozycyjne to z kolei wszystkie grupy (także frakcja deputowanych niezrzeszonych), które nie tworzą większości. Jeśli jedno ugrupowanie obsadziło ponad połowę mandatów opozycyjnych, jego lider staje się formalnym liderem opozycji²⁷.

Regulamin Sejmu RP stanowi zaś, że do utworzenia klubu poselskiego wymagane jest potwierdzone członkostwo 15 posłów, a do utworzenia koła poselskiego – 3 posłów²⁸. Posłowie i senatorowie danej grupy mogą stworzyć wspólny klub parlamentarny. Dokumenty wewnętrzne regulujące prace Sejmu zwyczajowo różnicują uprawnienia poszczególnych deputowanych w zależności od tego, czy przynależą oni do klubu, czy też do koła parlamentarnego. Poza liczebnością i zastrzeżeniem, że jeden poseł może należeć tylko do jednego koła lub klubu parlamentarnego, polski ustawodawca nie przewidział innych rygorów tworzenia grup parlamentarnych.

PROCEDURA BADAWCZA

W badaniach przyjęto podstawowe założenie teoretyczne, że podmioty polityczne, które uzyskują reprezentację parlamentarną, tworzą grupy parlamentarne i starają się utrzymać lub powiększyć swój stan posiadania mierzony liczbą parlamentarnych mandatów oraz kreować markę (*brand*) podmiotu poprzez stałą jej ekspozycję medialną w niezmienniej formie. Tym samym za niekorzystne z punktu widzenia interesów podmiotu uznano zmniejszenie liczby mandatów parlamentarnych afiliowanych przy tym podmiocie oraz wszelkie zmiany nazwy marki i lidera politycznego utożsamianego z tą marką. Założenia te są pewnym uproszczeniem, ponieważ dyskusyjne pozostaje przykładowo to, czy

---

parlamentarzystów reprezentujących partie małe. A te potrafią, wykorzystując mechanizmy mieszanej ordynacji wyborczej, uzyskać w rywalizacji wyborczej do kilku mandatów. Przykładowo w 2008 roku mandaty wywalczyło troje deputowanych Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjunga (LVLS) Kazimiry Prunskienė. Nie będąc w stanie utworzyć grupy parlamentarnej, deputowani LVLS zasilili frakcję niezrzeszonych, ale nie zrezygnowali ze swojej bazowej afiliacji. W obliczu perturbacji w łonie partii koalicyjnych (TPP) i pojawienia się zagrożenia dla przetrwania ówczesnego rządu Andriusa Kubiliusa deputowani ci zadeklarowali nawet formalne poparcie partii LVLS dla gabinetu (wciąż pozostając formalnie niezrzeszonymi).

²⁶ *Tamże*, art. 39.

²⁷ *Tamże*, art. 40-41.

²⁸ *Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 lipca 1992 r. Regulamin Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej*, M.P. 1992, nr 26, poz. 185 z późn. zm.

wykluczenie z szeregów grupy parlamentarnej deputowanego zamieszanego w skandal lub oskarżonego o przestępstwo jest w istocie dla niej niekorzystne, jak też to, czy zmiana brandu podmiotu tracącego poparcie w sondażach nie pozostaje dla niego jedyną szansą na przetrwanie. Niemniej wciąż większość badaczy uznaje, że podstawowymi miarami efektywności ugrupowania politycznego są jego wpływ na stanowienie prawa i obsadę stanowisk (tym większy, im większa jest parlamentarna reprezentacja podmiotu) oraz sukcesywny wzrost zaufania publicznego do tego ugrupowania (co wiąże się bezpośrednio z rozpoznawalnością marki i łatwymi asocjacjami opinii publicznej).

W analizie wzięto pod uwagę dwie strony przepływu parlamentarzystów pomiędzy ugrupowaniami. Pomiar dotyczył nie tylko odejść deputowanego z grupy parlamentarnej, lecz także równoczesnych przyjęć deputowanego do innej niż bazowa grupy parlamentarnej. Należy zatem pamiętać, że każde zdarzenie typu *party switching* miało zawsze negatywne konsekwencje dla jednego ugrupowania reprezentowanego w parlamencie i jednocześnie pozytywne konsekwencje dla innego ugrupowania. W kategoriach conceptualnych jeden *party switching* zawsze oznaczał utratę (−1) oraz uzyskanie (+1) mandatu przez dwie różne grupy parlamentarne, ale w procedurze pomiaru skali zjawiska obie grupy parlamentarne były zaliczane do partii doświadczających jednego (+1) zdarzenia *party switching*.

Grupy parlamentarne podzielono według kryterium występowania (lub niewystępowania) w nich populistycznego przywództwa. Przyjęto trwałą kwalifikację dla wszystkich podmiotów, choć trzeba pamiętać, że w niektórych przypadkach możliwe było nieznaczne przesuwanie się grup z pozycji silnie populistycznych do mniej populistycznych w kolejnych kadencjach (najpełniej widoczne w litewskim TT). Jednakże efemeryczność ugrupowań tego typu (większość z nich nie przetrwała więcej niż jednej kadencji) powodowała, że zastrzeżenie to nie miało większego znaczenia dla uzyskanych wyników. Niemniej warto wziąć pod uwagę to, że coraz większa atrakcyjność wyborcza partii populistycznych będzie zapewne niedługo wymagała większego niż dotąd namysłu nad ich ewolucyjnym rozwojem i strategiami dostosowywania się do establishmentowych reguł sprawowania władzy (lub ich kwestionowania) w systemie demokracji liberalnej.

Wstępne wyniki przeprowadzonych badań wskazywały na znaczące zróżnicowanie ugrupowań z populistycznym przywództwem w zależności od tego, czy grupy te tworzyły w parlamentach większość i stały się tym samym częścią obozu rządzącego (jako koalicjant wiodący lub dopełniający), czy też pozostawały w opozycji. W sytuacji gdy stosunek grupy populistycznej do rządu ulegał w trakcie kadencji zmianie, grupę tę określano mianem piwotalnej. Kwalifikację poszczególnych ugrupowań – ograniczoną do grup, które dysponowały mandatami na początku kadencji – zaprezentowano w tabeli 2. Osobno i zbiorczo potraktowano wszystkie ugrupowania powstałe w trakcie kadencji parlamentu (kategoria: nowe) oraz grupę parlamentarzystów niezrzeszonych (kategoria: niezrzeszeni)²⁹.

²⁹ Wyjaśnienia wymaga w tym kontekście szczególnie przypadek litewskiego TPP, którego historia w kadencji 2008-2012 dzieli się na dwa etapy. Pierwotna grupa (TPP_1), ukonstytuowana na początku kadencji, weszła w skład koalicji rządzącej. Po niecałym roku doszło w niej do rozłamu. Frakcja

Tabela 2. Klasyfikacja grup parlamentarnych z uwzględnieniem kryterium populistycznego przywództwa

Parlament	Kadencja	Grupy standardowe	Grupy z populistycznym przywództwem – opozycyjne	Grupy z populistycznym przywództwem – współrządzące
Czechy: Poslanecká sněmovna	2010-2013	ČSSD, ODS, TOP 09, KSČM	VV	–
	2013-2017	ČSSD, KDU–ČSL, TOP 09, KSČM, ODS	Úsvit	ANO
	2017-2021	ODS, Piráti, KSČM, ČSSD, KDU–ČSL, TOP 09, STAN	SPD	ANO
Litwa: Seimas	2008-2012	TS–LKD, LSDP, LRLS, DP, LiCS	TT	TPP
	2012-2016	LSDP, DP, TS–LKD, LS, LLRA	DK	TT
	2016-2020	LVŽS, TS–LKD, LSDP, LS, LLRA–KŠS	TT	–
Polska: Sejm	2007-2011	PO, PiS, PSL, LiD	–	–
	2011-2015	PO, PiS, PSL, SLD	RP, SP	–
	2015-2019	PiS, PO, PSL	K'15, N	–

Źródło: opracowanie własne.

Punktem wyjścia do analizy ilościowej było ukonstytuowanie się grup parlamentarnych na początku kadencji, a zatem liczba mandatów przypisanych poszczególnym grupom parlamentarnym najpóźniej w pierwszym tygodniu po zaprzysiężeniu nowo wybranych parlamentarzystów. Zastrzeżenie to trzeba poczynić, ponieważ większość badaczy skupia się na danych wyborczych, podczas gdy w praktyce parlamentarnej już od pierwszych dni nowej kadencji mogą wykształcić się inne wzorce rywalizacji międzypartyjnej, niż wskazywałyby na to wyniki wyborów. (Wyraźnie uwidacznia to pomiar efektywnej liczby partii dokonywany w różnych momentach kadencji [tabela 3]). Czasem jest to efekt indywidualnej decyzji deputowanych lub grupy deputowanych, którzy *brand* listy wyborczej traktowali wyłącznie jako „trampolinę” do objęcia mandatu, a po sukcesie wyborczym postanowili działać, rezygnując z dotychczasowej afiliacji. Niekiedy zaś jest to sytuacja wymuszona regulaminem sejmowym. Do parlamentu litewskiego wskutek rywalizacji w jednomandatowych okręgach wyborczych dostają się przykładowo kandydaci niezależni lub popierani przez niewielkie ugrupowania. Ponieważ nie mogą oni stworzyć odrębnej grupy parlamentarnej (minimalna liczba

---

przeciwników populistycznego lidera Valinskasa założyła nową grupę parlamentarną – Viena Lietuva, lecz deklarowała utrzymanie poparcia dla rządu Kubiliusa. Zwolennicy dotychczasowego lidera zmienili na dwa miesiące nazwę swojej grupy parlamentarnej na Ažuolo, zatem od lipca do września 2009 roku grupa parlamentarna TPP nie istniała. We wrześniu Valinskas powrócił do tej nazwy, w analizie potraktowano to jednak jako utworzenie nowego podmiotu na arenie parlamentarnej (TPP_2).

deputowanych do jej stworzenia to siedmiu), zostają *de facto* zmuszeni do zasilenia grupy niezrzeszonych bądź wyboru większego ugrupowania.

Tabela 3. Efektywna liczba partii (ELP) w różnych momentach kadencji parlamentu

System polityczny	Kadencja	ELP na poziomie wyborczym	ELP na poziomie parlamentarnym		
			pomiar dla wyników list wyborczych	pomiar dla grup parlamentarnych ukonstytuowanych w pierwszym tygodniu kadencji	pomiar dla grup parlamentarnych aktywnych na ostatnim posiedzeniu w kadencji
Czechy	2010-2013	6,75	4,51	4,51	4,97
	2013-2017	7,61	6,12	6,12	5,69
	2017-2021	6,92	4,81	4,81	4,94
Litwa	2008-2012	8,9	5,78	5,42	5,76
	2012-2016	7,59	5,28	5,29	5,27
	2016-2020	7,27	4,41	3,87	4,35
Polska	2007-2011	3,32	2,82	2,82	3,12
	2011-2015	3,74	3	3,21	3,5
	2015-2019	4,45	2,75	2,76	2,56

Źródło: opracowanie własne.

ANALIZA

Czechy

W każdej z analizowanych kadencji czeskiej Izby Poselskiej grupy z populistycznym przywództwem odnotowywały największy spadek liczby parlamentarzystów pomiędzy kolejnymi elekcjami (tabela 4).

Najbardziej spektakularne były w tym kontekście rozłamy w grupach VV (w kadencji 2010-2013) oraz Úsvit (w kadencji 2013-2017). Z grup tych odeszło około połowy deputowanych. Secesjoniści próbowali utworzyć nowe podmioty, ale dysponowali zbyt małą liczbą mandatów, by zinstytucjonalizować nowe frakcje na arenie parlamentarnej. Dołączali zatem do grupy deputowanych niezależnych, choć w mediach prezentowali się jako przedstawiciele nowych ugrupowań: politycy, którzy odeszli z VV, utworzyli ruch LIDEM (bez sukcesu reelekcyjnego), a politycy, którzy opuścili Úsvit, założyli SPD (z sukcesem reelekcyjnym)³⁰. Co ciekawe, w obu przypadkach do grup

³⁰ O. Eibl, M. Gregor, *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2017*, Brno 2019.

Tabela 4. Zmiany afiliacji partyjnych (*party switching*) w czeskiej Izbie Poselskiej w latach 2010-2021

Kadencja	Typy podmiotów	Grupy	Liczba deputowanych w grupach na początku kadencji	Liczba odejść (out-switch)	Odsetek odejść (%)	Liczba dołączeń (in-switch)	Odsetek dołączeń (%)	Liczba deputowanych w grupach na końcu kadencji
2010-2013*	z populistycznym przywództwem	VV (opozyc.)	24	13	54	2	8	13
	standardowe	ČSSD ODS TOP 09 KSČM	176	10	5,6	3	1,7	169
	niezrzeszeni i nowe		0	5	–	23	–	18
2013-2017	z populistycznym przywództwem	Úsvit (opozyc.)	14	7	50	0	–	7
		ANO (współrządz.)	47	1	2,1	1	2,1	47
	standardowe	ČSSD KDU–ČSL TOP 09 KSČM ODS	139	2	1,4	2	1,4	139
	niezrzeszeni i nowe		0	3	–	10	–	7
2017-2021	z populistycznym przywództwem	SPD (opozyc.)	22	4	18,2	1	4,5	19
		ANO (współrządz.)	78	0	0	0	0	78
	standardowe	ODS Piráti KSČM ČSSD KDU–ČSL TOP 09 STAN	100	3	3	0	0	97
	niezrzeszeni i nowe		0	1	–	7	–	6
	z populistycznym przywództwem (opozycyjne) razem		60	24	40	3	5	39
	z populistycznym przywództwem (współrządzające) razem		125	1	0,8	1	0,8	125
	standardowe razem		415	15	3,6	5	1,2	405

* Kadencja skrócona.

Źródło: opracowanie własne.

secesjonistów należeli populistyczni liderzy – Bárta (VV) oraz Okamura (Úsvit), którzy opuszczali tym samym założone przez siebie partie. Największy udział we wszystkich przepływach międzypartyjnych w kadencji 2017-2021 (bardzo stabilnej, jeśli chodzi o chwiejność parlamentarną) także miało ugrupowanie Okamury – SPD: w trakcie kadencji odszedł z niego niemal co piąty deputowany.

Na tym tle zupełnie inaczej prezentują się dane dotyczące jedynego w Czechach ugrupowania z populistycznym przywództwem, które w analizowanych kadencjach współtworzyło rządy, czyli ANO pod wodzą Babiša³¹. W kadencji 2013-2017 grupę tę opuścił jeden deputowany, ale jej szeregi wkrótce zasilili inni parlamentarzysty. Zatem w ogólnym bilansie klub poselski nie utracił żadnego mandatu. W kolejnej kadencji, gdy Babiš pełnił już funkcję premiera, w ANO w ogóle nie odnotowano przepływów międzypartyjnych.

Summaryczna analiza danych pozwala stwierdzić, że w ostatnich trzech kadencjach izby niższej czeskiego parlamentu ze swoich macierzystych ugrupowań odeszła ponad połowa deputowanych, którzy afiliowani byli pierwotnie przy grupach parlamentarnych z populistycznym przywództwem pozostających w opozycji, natomiast bilans dla tego typu współrządzającej grupy okazał się zerowy (jedno odejście i jedno przyjęcie). Na 415 deputowanych afiliowanych przy standardowych grupach parlamentarnych odnotowano zaledwie 15 odejść i 5 przyjęć, co spowodowało, że bilans *party switching* wyniósł -2,4%. Należy to uznać za wartość minimalną i niewpływającą znacząco na konfigurację systemu partyjnego na poziomie parlamentarnym. Czyni to także ten system najmniej podatnym na chwiejność spośród wszystkich analizowanych przypadków.

Litwa

W pierwszej z analizowanych kadencji litewskiego parlamentu do grup z populistycznym przywództwem pozostających w opozycji wobec rządu Andriusa Kubiliusa zaklasyfikowany został T.T. W tym czasie nie odnotowano żadnej zmiany afiliacji dotyczącej tego ugrupowania (tabela 5).

Zdecydowanie bardziej skomplikowana sytuacja dotyczyła drugiej z populistycznych frakcji – TPP. Zarzewiem konfliktu w łonie ugrupowania stały się zarzuty kryminalne (i związane z nimi kontrowersje) stawiane jego liderowi Valinkasowi, pełniącemu – na mocy umowy koalicyjnej – funkcję przewodniczącego litewskiego Seimasu. Deputowani lojalni wobec Valinskasa utworzyli początkowo frakcję Ažuolo, a deputowani opozycyjni wobec niego – frakcję Viena Lietuva³². Obie grupy podzielił niebawem także stosunek do rządu. O ile Valinkas ze swoim obozem do końca kadencji popierali rząd premiera Kubiliusa, o tyle Viena Lietuva wycofała swoje poparcie dla niego. Na poziomie parlamentu doszło później jeszcze do rebrandingu obu grup powstałych na gruzach pierwotnej TPP. Deputowani Ažuolo zdecydowali

³² A. Krupavicius, *Lithuania*, „European Journal of Political Research” 2010, vol. 49, nr 7/8, s. 1067-1069.

Tabela 5. Zmiany afiliacji partyjnych (*party switching*) w litewskim Seimasie w latach 2008-2020

Kadencja	Typy podmiotów	Grupy	Liczba deputowanych w grupach na początku kadencji*	Liczba odejść (<i>out-switch</i>)	Odsetek odejść (%)	Liczba dołączeń (<i>in-switch</i>)	Odsetek dołączeń (%)	Liczba deputowanych w grupach na końcu kadencji**
2008-2012	z populistycznym przywództwem	TT (opozyc.)	18	0	0	0	0	18
		TPP (współrząd.)	18	20***	100	2	11	0
	standardowe	TS-LKD LSP LRLS DP LiCS	101	24	23,8	10	9,9	87
		niezrzeszeni i nowe		4	56	–	86	–
2012-2016	z populistycznym przywództwem	DK (opozyc.)	7	7	100	0	0	0
		TT (współrząd.)	11	7	63,6	5	45,5	9
	standardowe	LSP DP TS-LKD LS LLRA	117	17	14,5	8	6,8	108
		niezrzeszeni i nowe		4	6	–	24	–
2016–2020	z populistycznym przywództwem	TT (opozyc.)	8	10	100	2	25	0
	standardowe	LVŽS TS-LKD LSP LS LLRA-KŠS	131	32	24,4	17	13	116
		niezrzeszeni i nowe		2	50	–	72	–
	z populistycznym przywództwem (opozycyjne) razem		33	17	51,5	2	6,1	18
	z populistycznym przywództwem (współrządzące) razem		29	27	93,1	7	24,1	9
standardowe razem			349	73	20,9	35	10	311

* Liczba deputowanych na początku kadencji 2012-2016 jest różna od 141, ponieważ w dwóch okręgach wyborczych unieważniono głosowanie i powtórne wybory odbyły się tam dopiero w marcu 2013 roku.

** Liczba deputowanych na koniec kadencji może być różna od 141, ponieważ jeśli mandat deputowanego wybieranego w segmencie JOW wygasa na 12 miesięcy przed upływem kadencji, nie przeprowadza się na Litwie wyborów uzupełniających i mandat ten pozostaje nieobsadzony.

*** Liczba odejść przewyższa początkową liczbę deputowanych, ponieważ pomiędzy ukonstytuowaniem się grupy parlamentarnej a odejściami dołączyło do niej jeszcze dwoje parlamentarzystów.

Źródło: opracowanie własne.

się na powrót do pierwotnej nazwy partii (TPP), natomiast parlamentarzyści grupy Viena Lietuva zainicjowali akces do Partii Chrześcijańskiej i do końca kadencji funkcjonowali w Seimasie pod tym szyldem (Krikščionių partijos frakcija). Mimo tych działań Valinskasowi nie udało się utrzymać społecznego poparcia dla TPP. By zwiększyć swoje szanse na reelekcję, zdecydował się pierwotnie na połączenie TPP z klasyczną partią liberalną Liberalų ir centro sąjunga (LiCS) i utworzenie koalicyjnej grupy parlamentarnej Jungtinė LiCS–TPP. Ostatecznie TPP została wchłonięta przez LiCS. Jednak nawet to nie przyniosło efektu w postaci wzrostu poziomu sondażowego i wyborczego poparcia – LiCS nie zdobyła w wyborach w 2012 roku ani jednego mandatu.

Na tym tle litewskie partie standardowe wydawały się w kadencji 2008-2012 właściwie niepodatne na *party switching*: TS–LKD straciło w bilansie dwoje, LSP – troje deputowanych, LRLS oraz DP w ogóle nie zanotowały zmian w liczbie mandatów między początkiem a końcem kadencji, a największą liczbę przypadków *party switching* wygenerowała właśnie LiCS – przede wszystkim wskutek wchłonięcia TPP.

Kolejna kadencja litewskiego parlamentu (2012-2016) nie obfitowała w aż tak wiele zmian afiliacji partyjnej. Do większości doszło w obu ugrupowaniach z populistycznym przywództwem – opozycyjnym DK i współtworzącym rząd TT. Najbardziej brzemienne w skutki okazała się dekompozycja grupy DK. Rozpadła się ona po tym, jak jej liderka w obliczu procesu za niewykonywanie wyroku sądowego w sprawie opieki nad siostrzenicą zdecydowała o wyjeździe do Stanów Zjednoczonych. Litewski parlament w formalnej procedurze impeachmentu pozbawił ją immunitetu³³. Deputowani DK stracili po tym możliwość tworzenia grupy parlamentarnej i zasilili frakcję niezrzeszonych.

Znaczący odsetek deputowanych straciła też w trakcie kadencji TT, ale były to głównie zmiany indywidualne. Partia potrafiła zrekompensować te ubytki przyjmowaniem członków z innych grup parlamentarnych lub z frakcji niezrzeszonych. Ostateczny bilans oznaczał w tym przypadku utratę dwóch mandatów. Było to jednak ważne z punktu widzenia utrzymania stabilnej większości dla gabinetu Algirdasa Butkevičiusa, który w 2014 roku utracił poparcie Akcji Wyborczej Polaków na Litwie i dysponował niewielką, kilkumandatową przewagą nad opozycją³⁴.

W porównaniu z ugrupowaniami o populistycznym przywództwie partie standardowe okazały się wyjątkowo trwałe. W ostatecznym bilansie utraciły w sumie dziewięć mandatów, przy czym największy udział w ogólnej liczbie *party switching* miała Akcja Wyborcza Polaków na Litwie, która na kilka miesięcy przed wyborami parlamentarnymi w 2016 roku postanowiła zmienić swoją nazwę na Akcja Wyborcza Polaków na Litwie – Związek Chrześcijańskich Rodzin. Z pozostałych ugrupowań odchodzili lub dołączali do nich pojedynczy posłowie, co nie wywoływało perturbacji w systemie partyjnym na poziomie parlamentarnym i przyczyniło się do tego, że rząd Butkevičiusa

³³ M. Jastramkis, A. Ramonaitė, *Lithuania*, „European Journal of Political Research Political Data Yearbook” 2014, vol. 53, nr 1, s. 206-207.

³⁴ M. Jastramkis, A. Ramonaitė, *Lithuania*, „European Journal of Political Research Political Data Yearbook” 2015, vol. 54, nr 1, s. 194-196.

okazał się pierwszym w najnowszej historii Litwy, który przez pełną kadencję utrzymał poparcie większości parlamentarnej.

Ostatnia analizowana kadencja różniła się od poprzednich w zakresie, w jakim *party switching* dotyczył partii określanych mianem standardowych.

Zgodnie z zarysowanym już wzorcem nastąpiła dekompozycja jedynej w tej kadencji partii z populistycznym przywództwem: TT. Grupa parlamentarna próbowała jeszcze w 2019 roku poszerzyć swoją bazę poparcia poprzez swoisty rebranding i uzupełnienie nazwy o nowy człon (Suvereni Lietuva), ale po kilku miesiącach większość jej członków postanowiła założyć nową formację – Lietuvos gerovei, która poparła rząd Sauliusa Skvernelisa. Ostatecznie i ta grupa parlamentarna rozpadła się przed końcem kadencji, w styczniu 2020 roku. Podmiot formalnoprawny w postaci partii TT został rozwiązany po przystąpieniu części jej członków do nowej formacji, Laisvė ir teisingumas.

Wyjątkową jak na warunki litewskie chwiejność parlamentarną odnotowano w kadencji 2016-2020 w standardowych grupach parlamentarnych stanowiących zaplecze polityczne rządu Skvernelisa. Zwycięzca wyborów parlamentarnych z 2016 roku, Litewski Związek Rolników i Zielonych (LVŽS), stracił w kadencji szóstą część mandatów (spadek liczebności z 59 do 51), a jego największy koalicjant, Litewska Partia Socjaldemokratyczna (LSDP), rozpadł się na dwie frakcje. Powodem rozpadu był właśnie stosunek do koalicji rządowej. Trzydziestu parlamentarzystów LSDP postanowiło sprzeciwić się woli członków partii wyrażonej w powszechnym głosowaniu i nie wycofywać swojego poparcia dla rządu Skvernelisa. Stworzyli oni na arenie parlamentarnej nową frakcję LSDD, dzięki czemu zapewnili gabinetowi minimalną większość. Przewaga ugrupowań rządzących malała jednak wskutek kolejnych odejść. Rząd Skvernelisa musiał zatem uciekać się do doraźnych porozumień, jak chociażby ze wspomnianą wcześniej Lietuvos gerovei. W tym samym czasie swój stan posiadania nieznacznie, choć sukcesywnie powiększała największa grupa opozycyjna, TS-LKD. W ostatecznym bilansie jej liczba mandatów w trakcie kadencji wzrosła o pięć.

Polska

Żadnego ugrupowania, które uzyskało mandaty w Polsce w wyborach parlamentarnych w 2007 roku, nie zakwalifikowano do kategorii podmiotów z populistycznym przywództwem. Stosunkowo duży poziom chwiejności parlamentarnej w kadencji 2007-2011 wynika z podziałów w łonie partii opozycyjnych wobec rządu Donalda Tuska. Już niecały rok po wyborach rozpadł się klub koalicyjny Lewicy i Demokratów, a nowe frakcje Polska+ i Polska Jest Najważniejsza osłabiły znacząco stan posiadania największej partii opozycyjnej, czyli Prawa i Sprawiedliwości (PiS) – zbilansowana strata mandatów między początkiem a końcem kadencji wyniosła 20, czyli ponad –10%. Grupy parlamentarne stanowiące zaplecze dla gabinetu Tuska na tym tle okazały się bardzo stabilne: utracili w trakcie kadencji zaledwie jeden mandat – i była to strata Platformy Obywatelskiej (PO); Polskie Stronnictwo Ludowe (PSL) zdołało utrzymać swoją liczebność (tabela 6).

Tabela 6. Zmiany afiliacji partyjnych (*party switching*) w polskim Sejmie w latach 2007-2019

Kadencja	Typy podmiotów	Grupy	Liczba deputowanych w grupach na początku kadencji*	Liczba odejść (out-switch)	Odsetek odejść (%)	Liczba dołączeń (in-switch)	Odsetek dołączeń (%)	Liczba deputowanych w grupach na końcu kadencji
2007- 2011	z populistycznym przywództwem	brak	–	–	–	–	–	–
	standardowe	PO PiS LiD PSL	459	90	19,6	16	3,5	385
	niezrzeszeni i nowe		1	111	–	185	–	75
2011-2015	z populistycznym przywództwem	RP (opozyc.)	41	43	100	2	4,9	0
		SP (opozyc.)	16	21	100	5	31,3	0
	standardowe	PO PiS PSL SLD	399	29	7,3	34	8,5	404
	niezrzeszeni i nowe		2	142	–	209	–	56
2015-2019	z populistycznym przywództwem	K'15 (opozyc.)	41	24	58,5	1	2,4	18
		N (opozyc.)	28	32	100	4	14,3	0
	standardowe	PiS PO PSL	388	166	42,8	17	4,4	239
	niezrzeszeni i nowe		3	91	–	291	–	203
	z populistycznym przywództwem (opozycyjne) razem		126	120	95,2	12	9,5	18
z populistycznym przywództwem (współrządzące) razem		–	–	–	–	–	–	
ztandardowe razem			1246	285	22,9	67	5,4	1028

* Liczba deputowanych na początku kadencji 2011-2015 jest różna od 460, ponieważ powstał spór o obsadę dwóch mandatów, które mieli objąć prokuratorzy w stanie spoczynku.

Źródło: opracowanie własne.

W kolejnej kadencji mandaty parlamentarne uzyskały dwa ugrupowania kwalifikowane jako frakcje z populistycznym przywództwem – Ruch Palikota (RP) i Solidarna Polska (SP). Oba kluby pozostawały w opozycji do rządu popieranego przez PO i PSL,

choć ich przekaz populistyczny bazował na zróżnicowanych ideologiach. Podczas gdy Janusz Palikot prezentował się jako liberał i antyklerykał, Zbigniew Ziobro występował w obronie tzw. tradycyjnych wartości oraz opowiadał się za rządami silnej ręki (zwłaszcza za zaostrzeniem kar wobec przestępców). Oba kluby, RP i SP, w trakcie kadencji uległy daleko idącej dekompozycji. Jednymi z częściej powtarzanych uzasadnień odejść parlamentarzystów z RP były niezgoda na styl sprawowania władzy przez lidera i świadomość ryzyk wizerunkowych, jakie ugrupowanie ponosi w związku z jego medialną ekspozycją. W przypadku SP motywacje były bardziej strategiczne. Część deputowanych zdecydowała się na powrót do PiS – SP straciła wówczas wymaganą liczebność i musiała obniżyć rangę grupy parlamentarnej z klubu do koła. Pod koniec kadencji doszło z kolei do fuzji grup parlamentarnych Zbigniewa Ziobry i Jarosława Gowina (najpierw pod nazwą Sprawiedliwa Polska, później – Zjednoczona Prawica). Ostatecznie Ziobro i Gowin – po nieudanych teście, jakim dla obu liderów były wybory do Parlamentu Europejskiego w 2014 roku – zdecydowali się na wystawienie w kolejnych wyborach parlamentarnych wspólnej listy z PiS³⁵.

Kadencja 2011-2015 była jedyną spośród dziewięciu przeanalizowanych kadencji, w której ugrupowaniom standardowym udało się zwiększyć liczbę posiadanych mandatów. Był to bilansowo zysk niewielki, bo pięciomandatowy, ale i tak wskazywał na zdecydowanie większą siłę przyciągania tych grup w porównaniu z grupami przewodzonymi przez populistycznych liderów czy nowymi.

Ostatnia z analizowanych kadencji polskiego parlamentu (2015-2019) okazała się rekordowa pod względem przepływów międzypartyjnych, które dotknęły grupy parlamentarne z populistycznym przywództwem równie intensywnie, jak grupy standardowe. W kadencji tej ukonstytuowało się najwięcej – bo aż 13 – nowych klubów i kół parlamentarnych. Był to efekt wielu fuzji i rozłamów w samych partiach, ale także wynik pojedynczych decyzji deputowanych. Zestawienie tego wyniku z liczbą zaledwie pięciu grup parlamentarnych sformowanych przed pierwszym posiedzeniem Sejmu w 2015 roku unaocznia skalę procesu rekonfiguracji polskiego systemu partyjnego na poziomie parlamentarnym, do której to miany doszło między 2015 a 2019 rokiem.

W kadencji tej znaczącemu osłabieniu uległ klub Kukiz'15 (K'15), z którego sukcesywnie odchodzili kolejni parlamentarzyści. Z reguły zasilali oni frakcję parlamentarzystów niezrzeszonych, lecz w drugiej połowie kadencji coraz mocniej angażowali się też w formalizację kół skrajnie prawicowych, stanowiących przed kolejnymi wyborami bazę dla koalicyjnego podmiotu politycznego Konfederacji (koła poselskie Wolni i Solidarni oraz Unia Polityki Realnej). Strategie polityczne lidera K'15 wyraźnie rozminęły się ze strategią deputowanych kojarzonych z obozem narodowo-nacjonalistycznym skrajnej prawicy. Słabnące wyniki sondażowe doprowadziły ostatecznie do tego, że do wyborów parlamentarnych w 2019 roku ruch K'15 przystąpił w koalicji ze zinstytucjonalizowanym PSL.

³⁵ A. Szerbiak, *An Anti-establishment Backlash That Shook Up the Party System? The October 2015 Polish Parliamentary Election*, „European Politics and Society” 2017, vol. 18, nr 4, s. 404-427.

Również lider Nowoczesnej (N) nie zdołał ugruntować pozycji swojej grupy parlamentarnej. Wiele błędów wizerunkowych oraz słabnąca pozycja partii w badaniach opinii publicznej doprowadziły do ujawnienia się sporu wewnątrz ugrupowania na tle potencjalnej współpracy ze zdecydowanie silniejszą partią opozycyjną, PO. Część działaczy N zdecydowała się dość szybko przejść do PO, część przyjęła postawę wyczekującą. Ostateczny konflikt w łonie kierownictwa partii zakończył się porażką Ryszarda Petru w wyborach na przewodniczącego ugrupowania i w konsekwencji jego wystąpieniem z założonej przez siebie partii. W grudniu 2018 roku, a więc na niecały rok przed wyborami, doszło do ostatecznego połączenia klubów parlamentarnych PO i N, co wygenerowało liczbę 145 przypadków zmian afiliacji partyjnej dokonanych jednego dnia (parlamentarzyści PO i N stworzyli nową frakcję PO–KO).

To właśnie ten grupowy *party switching* miał dominujący wpływ na ponadstandardową liczbę przypadków zmian afiliacji partyjnej dokonanych przez parlamentarzystów partii klasycznych w kadencji 2015–2019. Na 166 zmian 137 stało się udziałem deputowanych PO, których „automatycznie” przypisano do nowego klubu PO–KO. Pozostałych 29 przypadków odpływu deputowanych ze standardowych grup parlamentarnych wiązało się z rebrandingiem grupy PSL, która połączyła się z frakcją Unii Europejskich Demokratów (powstał klub PSL–UED). Minimalną liczbę indywidualnych strat poniósł pozostający u władzy klub PiS. Potrafił zresztą także przyciągnąć do siebie nowych parlamentarzystów, dzięki czemu w bilansie czteroletnim zyskał cztery dodatkowe mandaty (wzrost z 235 do 239).

WNIOSKI

Analiza ilościowa stanowi potwierdzenie hipotezy o efemeryczności i niestabilności grup parlamentarnych przewodzonych przez populistycznych liderów. Dane zgromadzone na potrzeby badań potwierdziły, że ponad połowa parlamentarzystów, którzy reprezentowali grupy parlamentarne z populistycznym przywództwem, w jakimś momencie kadencji zmieniła swoją partyjną przynależność (tabela 7). Innymi słowy: prawdopodobieństwo tego, że deputowani z grup, którym przewodzili populistyczni liderzy, zmieniają swoją przynależność partyjną w trakcie trwającej kadencji parlamentarnej, można oszacować na ponad 50%.

Wartości te znacząco się zwiększają, jeśli grupa parlamentarna pod wodzą populistycznego lidera pozostaje w opozycji wobec rządu – w przypadku tych grup parlamentarnych prawdopodobieństwo „odpływu” deputowanych wzrasta do prawie 75%. Okazuje się więc, że głównym spoiwem lojalnościowym w tego typu ugrupowaniach jest możliwość uczestniczenia w procesie sprawowania władzy. Tylko wówczas grupa parlamentarna z populistycznym przywództwem ma szansę obronić się przed dekompozycją w stopniu zbliżonym do partii standardowych.

Wyraźnie widać, że liderzy populistyczni, akcentujący konieczność powrotu do „źródeł demokracji”, za które uznają m.in. urealnienie procesu przedstawicielstwa, nie potrafili utrzymać spójności swoich grup parlamentarnych. Prawie 75-procentowe

prawdopodobieństwo odpływu deputowanych z tego typu ugrupowań stanowi wręcz zaprzeczenie idei reprezentatywności wyborów, choć – co oczywiste – jest wyrazem wolnego mandatu, jaki każdy parlamentarzysta sprawuje indywidualnie. Nawet jeśli uznać, że przepływy parlamentarzystów pomiędzy grupami w trakcie kadencji nie muszą być oceniane negatywnie – jako złamanie kontraktu wyborczego – to świadczą one co najmniej o braku umiejętnego i efektywnego zarządzania zespołem. Ma to prawdopodobnie swoje prąźródło w niejasnym i słabo zinstytucjonalizowanym procesie selekcji kandydatów na listy wyborcze, który skutkuje tym, że liderzy populistyczni często polegają na rekomendacjach i nie mają świadomości, kogo „przyjmują na pokład”. Utrzymanie lojalności takich deputowanych staje się w tym przypadku wręcz niewykonalne – realizują oni bowiem zwykle indywidualne strategie polityczne, a nie działają na rzecz ugrupowań, z afiliacji których korzystali w kampanii wyborczej.

Tabela 7. Zmiany afiliacji partyjnej (*party switching*) w parlamentach czeskim, litewskim i polskim w zależności od typu grupy parlamentarnej – ujęcie sumaryczne

Typ podmiotów		Liczba deputowanych w grupach na początku kadencji	Liczba odejść (<i>out-switch</i>)	Odsetek odejść (%)	Liczba dołączeń (<i>in-switch</i>)	Odsetek dołączeń (%)	Liczba deputowanych w grupach na końcu kadencji
z populistycznym przywództwem		373	189	50,7	25	6,7	209
w tym:	opozycyjne	219	161	73,5	17	7,8	75
	współrządzące	154	28	18,2	8	5,2	134
standardowe		2010	373	18,6	107	5,3	1744

Źródło: opracowanie własne.

Z drugiej strony liderzy partii standardowych i zinstytucjonalizowanych dysponują szerszym wachlarzem instrumentów, dzięki którym – mniej lub bardziej „międko” – mogą wymuszać lojalność i spójność, niwelując ryzyko odpływu deputowanych do innych ugrupowań. Jednym z najistotniejszych takich „wabików” jest większe prawdopodobieństwo przejścia władzy niż w przypadku grup parlamentarnych z populistycznym przywództwem. Tym samym szanse na to, że parlamentarzysta skorzysta (nawet jeśli nie aktualnie, to w przyszłości) z profitów i zasobów, jakie daje sprawowanie władzy, są większe w przypadku partii standardowych.

Partie te dysponują także zwykle stabilnym zapleczem biurowatycznie-marketinowym, które zapewnia lepszą rozpoznawalność i ekspozycję medialną parlamentarzystów niebędących liderami ugrupowania. W przypadku grup parlamentarnych z populistycznym przywództwem marka znajduje się zazwyczaj w fazie tworzenia (a przez to pozostaje mniej trwała), a do jej ugruntowywania w świadomości odbiorców

wykorzystuje się przede wszystkim wizerunek samego lidera. Szeregowi parlamentarzysty mają zatem mniejsze możliwości promocji siebie i podejmowanych działań.

Nie bez znaczenia pozostaje wreszcie aspekt finansowy – partie standardowe dysponują zwykle znacznie większymi funduszami na działalność aniżeli ugrupowania zakładane przez populistycznych liderów, przez długie lata pozostające podmiotami „na dorobku”.

Wymienione elementy stają się główną przyczyną, dla której partie standardowe wciąż są w parlamentach bardziej atrakcyjne dla lojalnych deputowanych aniżeli grupy z populistycznym przywództwem.

PODSUMOWANIE

Analiza danych dotyczących trzech ostatnich kadencji parlamentów (izb niższych w przypadku bikameralizmu) czeskiego, litewskiego i polskiego wykazała, że ponad połowa parlamentarzystów reprezentujących ugrupowania, którym przewodzą populistyczni liderzy, zmieniła w trakcie kadencji swoją afiliację partyjną. Do prawie 75% wzrasta natomiast prawdopodobieństwo odpływu deputowanych z tych grup parlamentarnych, jeśli pozostawały one w opozycji wobec rządu. Zdecydowanie bardziej stabilne okazały się ugrupowania standardowe ze zinstytucjonalizowanym – lub nowym, ale niepopulistycznym – przywództwem. Tego typu grupy parlamentarne opuścił w trakcie kadencji jedynie co piąty deputowany. Znajduje to także potwierdzenie na poziomie analizy bilansu mandatów pomiędzy początkiem a końcem kadencji – na dziesięć analizowanych grup parlamentarnych z populistycznym przywództwem aż sześć nie przetrwało pełnej kadencji, a pozostałe zanotowały straty mandatów. W pojedynczych kadencjach stan posiadania udało się obronić czeskiej ANO i litewskiemu TT. Oznacza to, że grupy parlamentarne, którym przewodzą populistyczni liderzy, są podmiotami efemerycznymi, „skazanymi” na dekompozycję. Jedyną szansą na utrzymanie lojalności staje się dla nich wejście do rządu, choć i to tylko zmniejsza prawdopodobieństwo rozpadu, nie zaś je niweluje.

Badania zaprezentowane w artykule warto w przyszłości poszerzyć o inne przypadki państw regionu, a także – w szerszym wymiarze – o systemy polityczne demokracji skonsolidowanych. Dyskusji metodologicznej wymaga wciąż sposób liczenia przypadków zmian afiliacji partyjnej i odpowiedź na pytanie, czy nie należałoby przypisać różnym zdarzeniom różnych wag w zależności od ich wpływu na konfigurację systemu politycznego. Za nierozstrzygnięty należy również uznać spór o kwalifikację poszczególnych podmiotów politycznych lub też ich liderów do kategorii „populistycznych”. Pojęcie populizmu stało się w debacie politologicznej na tyle nieostre, że wśród autorów prac poświęconych systemom politycznym Czech, Litwy i Polski panuje ogromny rozdźwięk w zakresie określania partii i ruchów społecznych tym mianem. Mimo tych uwag wnioski z badań wzmacniają następujące twierdzenie, będące jednocześnie ważną wskazówką dla wyborców podejmujących decyzje, na kogo oddać swój głos: populistyczni liderzy nie są gwarantem efektywnej realizacji swoich politycznych zapowiedzi,

ponieważ ich zaplecze parlamentarne pozostaje mało lojalne, a w większości przypadków nie ma szans na instytucjonalne przetrwanie nawet jednej pełnej kadencji.

BIBLIOGRAFIA

- Bayerlein M., *Chasing the Other „Populist Zeitgeist”? Mainstream Parties and the Rise of Right-Wing Populism*, „Politische Vierteljahresschrift” 2021, vol. 62, nr 3, <https://doi.org/10.1007/s11615-021-00299-x>.
- Czyżniewski M., *Wybory do Izby Poselskiej w 2017 roku jako wynik zmian politycznych w Republice Czeskiej*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Iuridica” 2018, vol. 84, <https://doi.org/10.18778/0208-6069.84.10>.
- Dassonneville R., Blais A., Dejaeghere Y., *Staying with the Party, Switching or Exiting? A Comparative Analysis of Determinants of Party Switching and Abstaining*, „Journal of Elections, Public Opinion and Parties” 2015, vol. 25, nr 3, <https://doi.org/10.1080/17457289.2015.1016528>.
- Dassonneville R., Dejaeghere Y., *Bridging the Ideological Space: A Cross-national Analysis of the Distance of Party Switching*, „European Journal of Political Research” 2014, vol. 53, nr 3, <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12049>.
- Eibl O., Gregor M., *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2017*, Brno 2019.
- Evans A.M., Vink M.P., *Measuring Group Switching in the European Parliament: Methodology, Data and Trends (1979-2009)*, „Análise Social” 2012, vol. 47, nr 202.
- Fell D., *Do Party Switchers Pay an Electoral Price? The Case of Taiwan*, „Parliamentary Affairs” 2017, vol. 70, nr 2, <https://doi.org/10.1093/pa/gsw016>.
- Heller W.B., Mershon C., *Dealing in Discipline: Party Switching and Legislative Voting in the Italian Chamber of Deputies, 1988-2000*, „American Journal of Political Science” 2008, vol. 52, nr 4, <https://doi.org/10.1111/j.1540-5907.2008.00350.x>.
- Hloušek V., Kopeček L., Vodová P., *The Rise of Entrepreneurial Parties in European Politics*, Cham 2020, <https://doi.org/10.1007/978-3-030-41916-5>.
- Jastramkis M., Ramonaitė A., *Lithuania*, „European Journal of Political Research Political Data Yearbook” 2014, vol. 53, nr 1, <https://doi.org/10.1111/2047-8852.12057>.
- Jastramkis M., Ramonaitė A., *Lithuania*, „European Journal of Political Research Political Data Yearbook” 2015, vol. 54, nr 1, <https://doi.org/10.1111/2047-8852.12097>.
- Jurkynas M., *Populist Parties in Lithuania: Curious Case of Party Order and Justice and Its Leadership*, „Polish Political Science Review” 2019, vol. 7, nr 1, <https://doi.org/10.2478/ppsr-2019-0008>.
- Kancik-Kołtun E., *Contemporary Parliamentary Political Parties in Poland*, [w:] *Contemporary Political Parties and Party Systems in the Visegrad Group Countries*, red. E. Kancik-Kołtun, Lublin 2018.
- Kasprzak T., *Retoryka populistyczna w parlamentarnej kampanii wyborczej w Republice Czeskiej z 2017 r.*, „Świat Idei i Polityki” 2017, vol. 16, nr 1, <https://doi.org/10.15804/siip201705>.
- Kim S., *Discourse, Hegemony, and Populism in the Visegrád Four*, Abingdon–Oxon 2022, <https://doi.org/10.4324/9781003186007>.

- Klein E., *Electoral Rules and Party Switching: How Legislators Prioritize Their Goals*, „Legislative Studies Quarterly” 2016, vol. 41, nr 3, <https://doi.org/10.1111/lsq.12128>.
- Klein E., *Explaining Legislative Party Switching in Advanced and New Democracies*, „Party Politics” 2021, vol. 27, nr 2, <https://doi.org/10.1177/1354068819852262>.
- Kreuzer M., Pettai V., *Party Switching, Party Systems, and Political Representation*, [w:] *Political Parties and Legislative Party Switching*, red. W.B. Heller, C. Mereshon, Basingstoke 2009, https://doi.org/10.1057/9780230622555_10.
- Krupavicius A., *Lithuania*, „European Journal of Political Research” 2010, vol. 49, nr 7/8, <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2010.01962.x>.
- Kubát M., Hartlínski M., *Party Leaders in the Czech Populist Parties and Movements*, „Polish Political Science Review” 2019, vol. 7, nr 1, <https://doi.org/10.2478/ppsr-2019-0007>.
- Lietuvos Respublikos Seimas Statutas*, 17 II 1994, nr I-399 z późn. zm.
- Marks G., Attewell D., Rovny J., Hooghe L., *Cleavage Theory*, [w:] *The Palgrave Handbook of EU Crises*, red. M. Riddervold, J. Trondal, A. Newsome, Cham 2021, https://doi.org/10.1007/978-3-030-51791-5_9.
- Marmola M., *Nowe partie w systemach partyjnych państw Grupy Wyszehradzkiej*, Toruń 2020.
- McAndrews J.R., Snagovsky F., Thomas P.E.J., *How Citizens Judge Extreme Legislative Dissent: Experimental Evidence from Canada on Party Switching*, „Parliamentary Affairs” 2020, vol. 73, nr 2, <https://doi.org/10.1093/pa/gy050>.
- McMenamin I., Gwiazda A., *Three Roads to Institutionalisation: Vote-, Office- and Policy-seeking Explanations of Party Switching in Poland*, „European Journal of Political Research” 2011, vol. 50, nr 6, <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2010.01985.x>.
- Mereshon C., *Legislative Party Switching*, [w:] *The Oxford Handbook of Legislative Studies*, red. M. Shane, T. Saalfeld, K.W. Strøm, Oxford 2014.
- Mereshon C., Shvetsova O., *Party System Change in Legislatures Worldwide. Moving Outside the Electoral Arena*, Cambridge 2013, <https://doi.org/10.1017/CBO9780511982903>.
- Mudde C., Rovira Kaltwasser C., *Populism. A Very Short Introduction*, New York 2017, <https://doi.org/10.1093/actrade/9780190234874.001.0001>.
- Norris P., *Populist Authoritarian European Parties*, [online] <https://public.tableau.com/app/profile/pippa7352/viz/Populist-AuthoritarianEuropeanparties/Populist-Authoritarianparties>.
- Passarelli G., *Parties' Genetic Features: The Missing Link in the Presidentialization of Parties*, [w:] *The Presidentialization of Political Parties. Organizations, Institutions and Leaders*, red. G. Passarelli, Basingstoke 2015, https://doi.org/10.1057/9781137482464_1.
- Smolik J., *Contemporary Parliamentary Political Parties in the Czech Republic*, [w:] *Contemporary Political Parties and Party Systems in the Visegrad Group Countries*, red. E. Kancik-Kořtun, Lublin 2018.
- Snagovsky F., Kerby M., *The Electoral Consequences of Party Switching in Canada: 1945-2011*, „Canadian Journal of Political Science” 2018, vol. 51, nr 2, <https://doi.org/10.1017/S0008423917001445>.
- Szczerbiak A., *An Anti-establishment Backlash That Shook Up the Party System? The October 2015 Polish Parliamentary Election*, „European Politics and Society” 2017, vol. 18, nr 4, <https://doi.org/10.1080/23745118.2016.1256027>.

- Thames F.C., *Electoral Rules and Legislative Parties in the Ukrainian Rada*, „Legislative Studies Quarterly” 2016, vol. 41, nr 1, <https://doi.org/10.1111/lsq.12105>.
- Thames F.C., *Searching for the Electoral Connection: Parliamentary Party Switching in the Ukrainian Rada, 1998-2002*, „Legislative Studies Quarterly” 2007, vol. 32, nr 2, <https://doi.org/10.3162/036298007780907888>.
- Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 lipca 1992 r. Regulamin Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej*, M.P. 1992, nr 26, poz. 185 z późn. zm.
- Volpi E., *Ideology and Party Switching: A Comparison of 12 West European Countries*, „Parliamentary Affairs” 2019, vol. 72, nr 1, <https://doi.org/10.1093/pa/gsx079>.
- Wojnicki J., *ANO 2011: fenomen Andreja Babiša i jego udział w polityce czeskiej*, [w:] *Nowe partie i ruchy polityczne. Praktyka i idee współczesnych demokracji*, red. K. Walecka, K. Wojtas, Warszawa 2017.
- Zákon o jednacím řádu Poslanecké sněmovny*, Sbírka zákonů, Zákon č. 90/1995 z późn. zm.
- Żukiewicz P., *Gender and Post-election Intraparliamentary Volatility in East Central Europe. The Cases of the Czech, Lithuanian, and Polish Parliaments*, [w:] *Gender and LGBTQ Issues in Election Processes. Global and Local Contexts*, red. P. Barczyszyn-Madziarz, P. Żukiewicz, London–New York 2022, <https://doi.org/10.4324/9781003204411-4>.
- Żukiewicz P., *Złotouści i gołostowni. Przywództwo performatywne w świetle wybranych przemówień politycznych po 1918 roku*, Warszawa 2021.

Przemysław ŻUKIEWICZ – dr hab. prof. UW, kierownik Laboratorium Danych i Sieci Społecznych w Instytucie Politologii Uniwersytetu Wrocławskiego, sekretarz i członek zarządu głównego Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych w kadencji 2016-2019, laureat nagrody za najlepszy doktorat w dyscyplinie nauk o polityce (2011) oraz wyróżnienia w konkursie na najlepszą książkę politologiczną roku (2014). Realizował projekty badawcze finansowane m.in. przez Unię Europejską (program Horyzont 2020), Narodowe Centrum Nauki (konkursy OPUS, MINIATURA), Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (Narodowy Program Rozwoju Humanistyki) oraz Międzynarodowy Fundusz Wyszehradzki (stypendia zagraniczne). Naukowo zajmuje się komparatystyką systemów politycznych, przywództwem oraz komunikacją polityczną.